

Historisch onderzoek

Van macht, strijd en sieraden

INEKE DE RONDE

Van macht, strijd en sieraden

INEKE DE RONDE

In het Streekarchief in Hilversum, in de collectie Albertus Perk (CAP), bevindt zich een kopie van een verkoopovereenkomst van een huis, gedateerd 31 december 1718.¹ Was het eerst een algemene interesse in het betreffende huis, bij het lezen van de wel heel opmerkelijke clausule met betrekking tot sieraden intrigeerde me ook de verkoper. Was hier sprake van afgunst en waren er familiebanden? Naarmate ik meer archieven raadpleegde bleek over de meeste spelers in de akte wel iets te vertellen. Kortom, reden genoeg om elk van deze personen de revue te laten passeren en iets te vertellen over gebeurtenissen in Hilversum rond die tijd.

De akte

Op 31 december 1718 tekende dorpssecretaris Johan Adolf Winckler voor Cornelis Koort en Willem Clement het volgende op:

verklaarde den eerste comparant verkogt en de tweede comparant gekogt te hebben van malcanderen seecker huijs, erffen hofstede staande ende gelegen binnen den dorpe in het kerckquartier alhier, alwaar Jan Bitter ten zuijdden en Anthonij Schrijffer ofte sijn huijsvrouw ten noordden naast gehuijst en geëerfft sijn sodanigh en in dier voege als t selve den eersten comparant in eijgendom toebehoort ende met sodanige servituten en geregtigheden als hetselve den eerste comparant toecomt en vanouds gepossiedeert is geweest.

De koopprijs was 3.450 gulden, waarvan de verkoper f2.000 een hypotheek tegen 4% rente verleende. Het resterende bedrag was te voldoen bij het transport in mei 1719. Tevens regelden beide partijen in de akte voor wie de huuropbrengst tot die datum was. Aan de condities werd echter nog een bepaling toegevoegd:

Laasttelijk is noch geconditioneert dat den koopper tot een veringh aan des verkopers huijsvrouw en dogter sal moeten uijt-

leveren een gowden halskettingh met een gowd oorijsser even van sodanige hoedanighijdde swaartten en waardden gelijk diegene van d'huijsvrouw en dogter van Jan Perck tegenwoordigh sijn hebbende en dragende.

Het huis en nieuwe eigenaar Willem Clement

Het lijkt hier vrijwel zeker te gaan om het huis dat in 1732 nummer 99 had. Het is een van de huizen die toen in bezit waren van Willem Clement. Hoewel beide genoemde burenen in 1735 niet voorkomen in het verpondingskohier, is bekend dat het naastgelegen huis met nummer 100 vóór die tijd in bezit was van schout Jan Bitter. Dat huis stond op de hoek van de Kerkbrink en de Kerkstraat, het linkerdeel van het vroegere Hof van Holland.² Het huis met nummer 99

Het verpondingskohier

Dit lijvig boek werd in 1735 aangelegd. Het bevat de registratie van het huizenbezit volgens de taxatie van 1732 en de te betalen verponding (belasting) per persoon. De vorige huizenregistratie dateerde van 1632. In die ruim 100 jaar was het aantal huizen fors gegroeid, van 146 naar 468. Die groei valt voor een deel te verklaren uit de aanleg van 's-Graveland en de Hilversumse Vaart.

In het verpondingskohier zijn gedurende ongeveer 50 jaar de transporten van huizen bijgehouden. De huizen die in 1735, bij de aanleg, in bezit waren zijn gemarkeerd met '*' en bij veel transporten staat een datum, dan wel jaartal, zodat van de meeste huizen te volgen is wie wanneer eigenaar was. Verder zijn de buiten Hilversum wonende initiële eigenaars apart vermeld als Buitenluijden. Dit boek is van onschatbare waarde om het eigenaarschap te achterhalen. Door de brand van 1766 is het dorpsarchief verloren gegaan dus ook de transportaktes voor schout en schepenen.

Gezicht op Hilversum in de 18^e eeuw. Aquarel van N. Wicart. (coll. Museum Hilversum)

stond aan de Kerkstraat. De buurman van Willem Clement, Anthonij Schrijffer, moet op nummer 98 gewoond hebben, of liever nummer 97, want 98 lijkt uit de omschrijving, *huijs of stal*, op een bediendenwoning te wijzen. In 1732 was schout Harmen Bouman, die Jan Bitter was opgevolgd, eigenaar van de nummers 97 en 98. Afgaande op de te betalen verponding hadden de panden een meer dan gemiddelde grootte. Gemiddeld brachten in Hilversum de huizen f3,74 op. Voor de nummers 100, 99 en 97 was dat respectievelijk f8,35, f8 en f7,40. Voor het tussenliggende huis of stal moest 1 gulden betaald worden.

Willem Clement is de enige in de akte genoemde persoon van wie we weten wanneer hij geboren is. De simpele reden hiervoor ligt in het feit dat hij katholiek was. De archieven van deze kerk zijn niet verloren gegaan bij de grote brand van 1766, in tegenstelling tot het dorpsarchief, een groot deel van het notarieel archief en het archief van de gereformeerde kerk.

Willem werd 29 juni 1689 gedoopt als Gulielmus en was het jongste kind van de arts Philippus Clement en Johanna Maria Wellekens. Hij trouwde, vermoedelijk in 1712, met Elisabeth Lambertsz Vlaanderen. Toen hij nummer 99 kocht hadden ze een vijfjarige dochter Joanna Maria en de vijf dagen oude baby Maria Terezia. Later kregen ze nog twee zoons.

Willem trad niet in de voetsporen van zijn vader – dat deed zijn 14 jaar oudere broer Michael – maar werd koopman. Of nummer 99 zijn eerste aankoop was, weten we niet. Hij woonde er in elk geval in 1735 en had goed geboerd, want hij had 10,5 huis in bezit en voerde daarmee de lijst huizenbezitters aan. Hoewel hij katholiek was, werd hij in 1724 gekozen tot vierraad in het dorpsbestuur. Clement was dus een man van aanzien. In 1725 liet hij zeven huizen bouwen in het Noordse Bosje. Verder bezat hij in 1735 een groot huis inclusief werkhuis met nummer 192. Dat lag toen in het Zandbergenkwartier, nu vinden we daar de Nieuwe Doelenstraat. Ook op zijn naam stond nummer 344, een pand met de intrigerende naam ‘De Hel’. Later werd dit herberg ‘De Gouden Leeuw’. Het stond tegenover de plek waar nu (nog) de oprit van het Hilvertshof uitkomt in de Veerstraat. Vermoedelijk had Clement als koopman connecties in de wereld van goud en zilver en kon hij tegen redelijke prijs aan de door Kornelis Koort gewenste sieraden komen. In 1738 overleed Clement, zijn vrouw was toen al overleden en hij was het jaar ervoor hertrouwd. Zijn tweede vrouw verhuisde naar een van de woningen aan het Noordse Bosje en de rest van het huizenbezit werd verkocht. Nummer 99 kwam in bezit van koekenbakker Jan Kenterop.

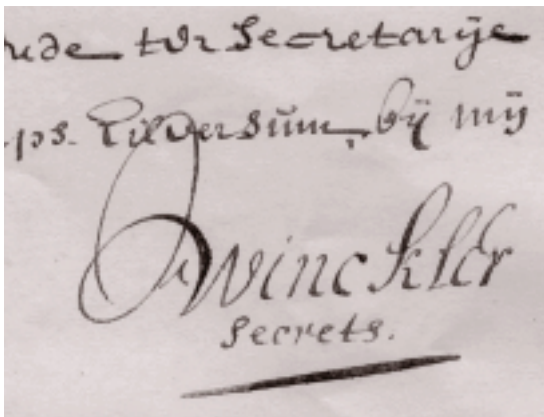

Interieur van een 18^e eeuwse herberg.

Secretaris Johan Adolph Winckler

Hoewel hij alleen verantwoordelijk was voor het vastleggen van de transactie, is Winckler de moeite van het vermelden waard.

Johan Adolph Winckler was zeker vanaf 1706 tot begin 1717 schout in Kortenhoef en was sinds 1716 ook secretaris van Hilversum.³ Winckler lijkt een driftig man geweest te zijn met losse handjes. In Naarden zijn in 1717 enkele getuigenverklaringen opgetekend⁴ over voorvallen waarbij hij de hoofdrol speelde. Jan Bitter verklaarde op 16 mei 1717 dat hij in augustus 1716 (!) met Claes de Noij, imposteur van 't kleijnzegel, in

Handtekening van secretaris Johan Adolph Winckler onder de kopie van de verkoopovereenkomst van 31 december 1718.

het zomerhuisje naast zijn woning in bespreking was toen Winckler ongelegen binnenkwam. Op hun verzoek ging hij naar buiten, maar hij wachtte de belastingambtenaar op en ging hem met een mes te lijf. Gerechtsbode Rijk Boelhouwer had hem horen zeggen *die duijvelse verdoemde pagter en die daar sit mij soo te affronteren*. Met moeite kregen ze het mes te pakken, maar de schade viel mee: er was geen vleeswond toegebracht. Een futiliteit, maar deze verklaring, negen maanden na het incident, kan geen toeval geweest zijn. Schout Bitter blijkt namelijk eind maart 1717 uit zijn ambt te zijn gezet en Winckler werd schout in zijn plaats. Hij was toen zowel schout als secretaris van Hilversum, een vreemde combinatie. Niet alle Hilversummers waren blij met de stappen die de baljuw had genomen in deze schoutbenoeming. De verklaringen ten laste van Winckler waren hiervan het gevolg. Het tweede akkefietje waarvoor men naar Naarden toog om een verklaring af te leggen, had plaatsgevonden op 4 mei 1717. Blijkens de verklaringen was Winckler die dag in de gerechtskamer bezig een document op te stellen. Claas de Swart, chirurgijn van beroep en dat jaar president-schepen, vroeg hem herhaaldelijk het concept te mogen lezen. Winckler weigerde dit even zovele malen en maakte zich uiteindelijk zo kwaad dat hij De Swart twee forse slagen in het gezicht gaf. Overigens lieten beide partijen door getuigen een ver-

klaring optekenen. Die van De Swart werd al op 7 mei opgesteld, de verklaring van Winckler kwam twee weken later. Een maand later was er weer een klacht over Winckler: 19 juni had hij in eerste instantie geweigerd om mee te werken aan een huwelijksaankondiging en de volgende dag liet hij het stel teveel betalen.

Na de herinstallatie van Bitter als schout ging Winckler niet meer terug naar Kortenhoef. Hij bleef secretaris van Hilversum en vanaf 1719 combineerde hij dit ambt met dat van notaris. Hij woonde in de Schoolsteeg, nu Oude Torenstraat, op nummer 117 tegenover de huidige kosterswoning, met zijn vrouw Neeltje van Veeren. Na haar overlijden in 1736 gingen de twee huizen in Hilversum, nrs 43 (aan de Kerkbrink) en 117, respectievelijk naar hun dochters Susanna en Antje. Huis 43 kwam in 1741 weer in zijn bezit. Hij hertrouwde met Anna Kingma en overleed vermoedelijk in 1756.⁵ Het notarieel archief (1719-1753) van Winckler is gespaard gebleven bij de brand van 1766.

Schout Jan Bitter

Jan Bitter was volgens zijn eigen verklaring in 1721⁶ schout van Hilversum sinds 1684. Hij was de opvolger van Rijk Janse Nagel, die het ambt vanaf 1666 uitoefend had. Bitter woonde mogelijk vanaf zijn aanstelling in het huis tegenover de kerk en het rechthuis. Door de jaren heen blijkt het blokje begrensd door Kerkbrink, Kerkstraat, Koornstraat en Herenstraat de plek te zijn waar de meeste schouten hebben gewoond.

Zoals hiervoor al aangegeven was Bitter in 1717 afgezet. Volgens zijn verklaring in 1721 heeft dat 10 weken geduurd en werd hij op 9 juni 1717 weer in ere hersteld. Hij was dus eind maart schout-af. De reden waarom Bitter tijdelijk uit zijn functie was ontheven, staat in de getuigenverklaringen niet vermeld.

De herinstallatie van de schout ging niet zonder problemen. Een aantal dorpelingen was blijkbaar uitgelaten en onvoorzichtig met vuurwapens. Het zou schade hebben berokkend aan een huis en vee. Op verzoek van de schout van Naarden legden op 11 juli bijna het hele dorpsbestuur een verklaring af over de gebeurtenissen naar aanleiding van de vreugde bij de Hilversumse bevolking.⁷ Er was sprake geweest van kleine stukjes geschut ter zijner eere, gelijk binnen dese dorpe vanouds altoos en nog hedendaags gebruikte is wanneer personen haar hier inde huwelijks staet late bevestigen. Ook grutter Fre-

Het dorpsbestuur in de 18e eeuw

Het dorpsbestuur bestond uit schout en vijf schepenen, twee buurmeesters, vier vierraden en een secretaris. De baljuw van Gooiland benoemde de schout voor onbepaalde tijd en de schepenen voor een jaar. Hij koos deze uit het door de schout en jongste buurmeester voorgedragen dubbeltal. Dat gebeurde op Vruwendag, 2 februari. De volgende dag volgde de aanstelling van de overige bestuurders en functionarissen, allereerst de nieuwe buurmeester voor twee jaar. Deze werd van huis gehaald door de schout en twee jongste schepenen, waarna de eedaflegging volgde. De twee buurmeesters waren verantwoordelijk voor de dagelijkse gang van zaken en de aftredende (oudste) stelde de dorpsrekening op over zijn laatste jaar. Het nieuwe bestuur koos vervolgens de vierraden uit de bewoners van de vier wijken van Hilversum: Kerk-, Sandbergen-, Groest- en Neukwartier genaamd. De secretaris was voor onbepaalde tijd in dienst.

Andere functionarissen die tegelijk voor een of twee jaar benoemd werden, waren kerk-, molen-, schaar-, pot-, en brandmeesters en bekeurders. Daarnaast waren er functionarissen voor onbepaalde tijd in dienst, zoals de schoolmeester, die tevens koster was.

derik Knollenburg en Frans van Ravenswaaij getuigden dat zij *mede sijn geweest onder het geselschap hetwelk des avonds op de 10 junij laatstleden ende de 11 daaropvolgende ter occasie van de herstelling van haar gewesene schout Bitter vreugde bedreven hebben met het schieten van roers als anders hetwelke sijliede hebben verrigt uijt liefde en genegenheit van het voorsz avancement door den heer drossaert.*⁸ Zij wisten echter zeker dat er geen schade was berokkend. Zoals bij de meeste getuigenverklaringen wordt ook hier niet vermeld waar het echt om gaat en wie wat verweeten wordt.

De euforie over de herinstallatie van Bitter was een paar jaar later een stuk bekoeld. De schout maakte blijkbaar misbruik van zijn bevoegdheden en ontving ten onrechte inkomsten. In 1721 klaagde een groot gedeelte van de Hilversumse ingezetenen over de vertelingen van schout Bitter. Het ging erom dat de gerechtvergaderingen niet in het rechthuis plaatsvonden, maar bij Jan Bitter thuis, die *aldaar de Tapneeringe was exerceerende*. De klagende dorpelingen wilden inza-

Vreugdevuur en vreugdeschoten waren vroeger bij feestelijke gebeurtenissen, zoals de herinstallatie van schout Bitter op 9 juni 1717, heel normaal. In sommige gevallen, zoals hier in Haarlem ter gelegenheid van de kroning van de stadhouder tot koning Willem III van Engeland op 21 april 1689, werden de festiviteiten afgesloten met een groot vuurwerk. Tekening Romein de Hooghe.

ge in de jaarrekeningen op grond van hetgeen bepaald was in 1658 en 1664.⁹ Naar aanleiding van gerezen problemen waren in 1658 de regels omtrent de vaststellen, bewaren en inzage van de dorpsrekeningen vastgelegd en in 1664 regels met betrekking tot leges en vergoedingen van het dorpsbestuur. Het was dus niet de eerste keer dat het dorpsbestuur op z'n minst de schijn van zelfverrijking had. Bitter had vermoedelijk al jaren een tapperij bij zijn woning. De ruzie met De Swart had plaatsgevonden in de *regtkamer* ten huize van Jan Bitter. Het staat in de akte alsof dit een volkomen logische plek was voor vergaderingen en werkzaamheden van het dorpsbestuur. Uit de resolutie blijkt dat het rechthuis daartoe ook niet uitgerust was. De *Heeren Staaten van Holland en Westvriesland* bepaalden dat soo ras het Regthuis door de Ingezeetene soude zijn gemaakt en geappropriëert soodanig dat het bequaam was, om tot een ordentlyk Regthuis te kunnen dienen, alsdan alle de Besognes en Vergaderingen over Dorpssaaken op het Regthuis souden moeten werden gehouden. Een andere klacht was dat Bitter 14 mei 1721 had gekregen een consent om, met uitsluiting van alle andere, binnen den Dorpe Hilversum het Zout als kleine Kraamer te moogen verkoopen voor de tyd van

tien jaaren, en voorts tot het collecteeren van den Impost van Turf en Zeep. Ook Hilversum had blijkbaar te maken met het verschijnsel dat 'landelijk', d.w.z. in de Republiek der Zeven Provinciën, speelde. In het stadhouderloos tijdperk (1702-1747) trok een kleine groep regenten steeds meer macht naar zich toe, waartegen de bevolking uiteindelijk in opstand kwam. De afloop van het protest kennen we niet.

Bitter heeft net geen 40 jaar als schout volgemaakt en overleed 15 februari 1723. Buurman Willem Clement was executeur testamentair. Het huis annex herberg ging naar zijn dochter Anna. Ze zette de nering van haar vader voort met haar man Govert de Beer, ook na diens overlijden in 1726. Vermoedelijk hertrouwde ze met Jacob van Dorsen, want in 1735 stond het huis op zijn naam. Vier jaar later werd het overgeschreven op naam van de kinderen van Govert de Beer.

Verkoper Kornelis Koort

De verkoper van het huis met nummer 99 bezat in 1735 twee huizen, de nummers 52 en 80. Huis nummer 52 stond op de hoek van de Langestraat en de Herenstraat, nummer 80 in de Kerkstraat, ter hoogte van

Op deze ets van W. Writs uit 1763 is het rechthuis en de (ommuurde) kerk te zien. Jan Perk liet de muur om het toenmalige kerkhof bouwen. Op ene pilaar was de naam van Jan Perk aangebracht met een schip en op de andere die van zijn eerste vrouw Jaepje Nagel met een wereldbol. Volgens het *Gedenboek Hilversum* gebeurde dat in 1745, dus na zijn dood. Waarschijnlijker lijkt het dat hij de muur liet plaatsen na de dood van zijn eerste vrouw en voordat hij in 1741 hertrouwde. (coll. Museum Hilversum)

de ingang van V&D. Vermoedelijk woonde hij op nummer 52, in ieder geval was nummer 99 in 1718 verhuurd.

Het feit dat Koort bij de verkoop in 1718 voor zijn vrouw en dochter een zelfde soort ketting en oorijzer wilde hebben als de vrouw en dochter van Jan Perk droegen, doet vermoeden dat hij niet zoveel financiële middelen had dat hij deze sieraden zelf kon kopen, in tegenstelling blijkbaar tot Perk. Was hier alleen sprake van jaloezie tussen twee dorpsbewoners, waarvan een het wat verder had geschopt dan de ander of was er ook een familierelatie? In het boekje *Eén en ander over Albertus Perk* van De Lange¹⁹ komt een Koort voor, namelijk Pieter Pietersz Koort, de eerste echtgenoot van Lijsbeth Cornelis. Zij had met haar broer, de

vader van Jan Perk, het veer in beheer gehad. Hier moet dus de relatie te vinden zijn. Dankzij diverse aktes uit de eerder genoemde collectie Perk is het mogelijk om hier wat meer helderheid te scheppen.

Begin januari 1718 verkocht dezelfde Kornelis Koort vier stukken grond aan zijn broer Jan Pietersz Koort. Hij had deze van zijn moeder geërfd. De collectie bevat ook de eerdere aankopen van drie stukken grond. In 1676 had Lijsbeth Cornelisz, weduwe van Pieter Cornelisz Koort (en dus niet Pieter Pietersz!) twee stukken grond gekocht en in april 1680 kocht Lambert Jansz Haan, haar tweede man, een ander stuk grond. Dit waren onder andere de stukken grond die Kornelis in januari 1718 verkocht aan zijn broer Jan.

Het eerder genoemde schema vermeldt geen andere

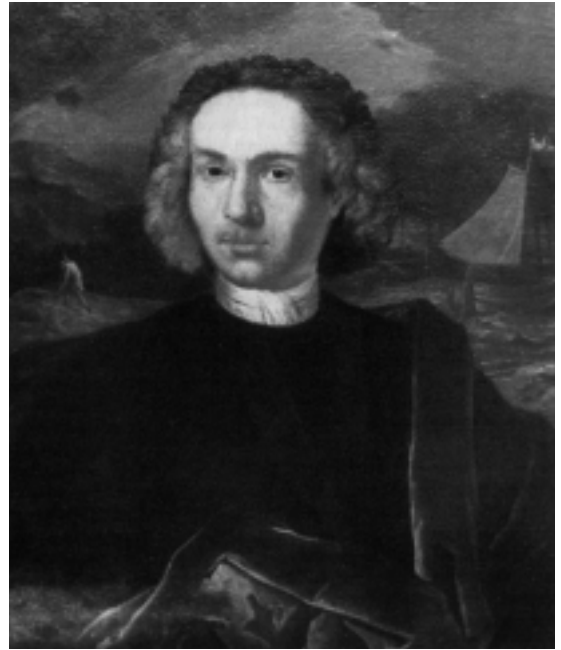
kinderen van Lijsbeth Perk, behalve zoon Jan Haan die met zijn neef het Perk-Haanse veer oprichtte en daarmee het familie bedrijf voortzette. Maar de eerste echtverbintenis heeft dus ook kinderen opgeleverd. Aanvullende informatie is te vinden in een akte uit 1755.¹¹ Daarin staan de dan nog levende erfgenamen, alleen neven en nichten, van de in 1738 overleden Jan Lambertsz Haan. Hij was getrouwd geweest met Aaltje Jacobs Smit, maar had blijkbaar geen kinderen. Zijn zus Lambertje Haan was in 1755 nog in leven. Verder waren er drie halfbroers en een halfzus.

De eerder genoemde Jan Koort vertrok naar Amsterdam waar hij vóór 1732 is overleden. Hij liet 1660 gulden, 18 stuivers en 15 penningen, de helft van zijn bezit, na aan de kinderen van zijn overleden zus Geertje.¹² Zij was getrouwd geweest met Adriaan Mets en had met hem en de kinderen Pieter, Maria en Jannitje op nummer 44 aan de Kerkbrink gewoond. Verder was er nog een Klaas Koort, die in Loosdrecht woonde met zijn vrouw Elsje Pieters Sol. Ze kregen acht kinderen. De vijf meisjes kregen de naam Dirkje en de jongens werden Pieter genoemd. De laatste twee kinderen bleven wel in leven.

Kornelis was vernoemd naar beide grootvaders en dus vermoedelijk de oudste. Hij trouwde in mei 1696 met Trijntje Rijkse Nagel,¹³ een dochter van de eerder genoemde schout Rijk Janse Nagel. Kornelis was in 1716 schepen, maar het is onduidelijk wat hij voor de kost gedaan heeft. In geen enkele akte staat een beroep genoemd. Of ze meer kinderen hadden is onbekend, maar ze hadden een dochter Johanna, die in 1719 een ooirijzer en halsketting zou krijgen.

Jan Janse Perk

Dat veerschipper Jan Perk¹⁴ een neef was van Kornelis Koort, is inmiddels wel duidelijk. De relatie blijkt echter nog hechter te zijn geweest. Perk was namelijk getrouwd met Jaepje Rijkse Nagel en dus tevens zwager van Koort. Het lijkt erop dat ze ook burens waren. In 1735 bezat Perk behalve een aantal huizen en schuren aan de Vaart ook de huizen 53 (later middelste deel van Het Hof van Holland) en nummer 54, hoek Kerkbrink/Herenstraat. In 1724 stelden Jan en Jaepje hun testament op,¹⁵ waarin zij het hoekhuis met biersteckerij vermaakte ze aan jongste zoon Cornelis. Daarbij gaf ze aan dat ze daar tegenwoordig naast woonden.

Jan Janse Perk (±1670-1745) was de kleinzoon van de oprichter van het veer en betovergrootvader van Albertus Perk. Achter hem worden twee van zijn belangrijkste activiteiten afgebeeld: de afzanderij en de veerschipperij. (part. coll.)

Vermoedelijk had zij beide huizen van haar ouders geërfd en dat maakt het heel aannemelijk dat haar zus op dezelfde wijze eigenaresse was geworden van nummer 52 (en misschien 99?).

Zoon Cornelis moest nog even wachten op zijn huis, maar zijn zus Aeltje had twee jaar daarvoor bij haar huwelijk al een huis in het Neukwartier gekregen. Oudste zoon Jan was universeel erfgenaam en dat leek heel wat toen het testament opgesteld werd.

Jan Perk was in de eerste decaden van de 18^e eeuw een belangrijk en rijk man. Samen met zijn neef Jan Haan runde hij sinds 1699 het veer op Amsterdam en in 1705 was daar ook een dienst op Utrecht bijgekomen. Jan Perk was ongetwijfeld de meest energieke van de twee. Hij was niet alleen veerschipper, maar werd ook *directeur der Hilversumsche Sanderije en opsiender over de domijnen en landen in Goijlant*. In die hoedanigheid moest hij natuurlijk in het dorpscentrum wonen. In augustus 1719 was hij notarisklerk bij Winckler, maar dat lijkt een eenmalige activiteit geweest te zijn. In 1725 werd hij in een akte¹⁶ veerschipper en bierbeschoijter ge-

Oorijzers in Noord-Holland door de eeuwen heen. Op de voorste rij van ca. 1580 tot 1796 en daarachter van 1813 tot ca. 1900.

noemd. Dat laatste betekent ongeveer hetzelfde als biersteker: hij voorzag tappers van van buiten ingevoerde bieren. De herberg annex tapperij van buurman Bitter zal door hem bevoorradt zijn.

Jan Perk had twee zusters. Geertje – ook haar nichtje heette zo – was vermoedelijk naar haar oma vernoemd. Zij trouwde met Claes Aelten van der Heijden, die in 1719 buurmeester was. In 1724 waren beide echtelieden overleden en was alleen de oudste dochter getrouwd en dus meerderjarig. Jan Perk werd voogd over de andere vier kinderen. Zus Grietje Perk was getrouwd met notaris Tijmen Willems Vlaanderen en had twee zoons. Zij overleed in november 1726.

Jaepje Rijkse Nagel was bij het opstellen van het testament in 1724 al ziek, maar het is niet duidelijk wanneer ze is overleden. Ze was in 1726 getuige bij de doop van haar kleinzoon, maar in 1735 niet bij de doop van de naar haar vernoemde kleindochter. Haar man nam toen de honneurs waar. Jan Perk hertrouwde in 1741 met Maria Agnieta Damans. In december 1744 stelde hij nogmaals een testament op. Hij was ziek en woonde inmiddels weer aan de Vaart. Zijn huis aan de Kerkbrink was al zeker sinds 1737 verhuurd. De laatste jaren van zijn leven had hij zijn hand overspeeld. Zijn fortuin was veranderd in schuld door investering in de aan te leggen vaart naar Laren en de vele processen met Crijn Hoogeveen die hij gevoerd had met betrekking tot *Rijs en Teerkosten* (reis en vertering) van het veer. In november 1744 had hij in een verklaring daarover spijt betuigd aan zijn zoon Jan. Hij overleed 6 februari 1745. Deze betovergrootvader van Albertus Perk liet zoon Jan achter met een schuld van zo'n 7.500 gulden.¹⁷ De twee huizen aan de Kerkbrink moesten verkocht worden en nieuwe eigenaar werd schout Steven Schuijlenburg. De huizen aan de Vaart waren blijkbaar al eerder overge-

schreven op naam van zijn zoon Jan, want deze komen niet voor in de inventaris.

De ketting en het oorijzer en de dochters

De vraag of deze sieraden in Hilversum algemeen gebruikt werden is moeilijk te achterhalen. De families Perk en Koort waren in elk geval niet de enige die dergelijke sieraden hadden. Frederik Knollenburg, die in 1717 een verklaring aflegde over de herinstallatie van Bitter, bezat dergelijke sieraden, al had hij ze in 1724 beleend. Het ging om *'twee fijne bellen en een gouden ketting drie dik met een gouden slootje en ... een goud oorijzer en twee gouden mansringen'*.¹⁸ De waarde van dit onderpand was geschat op 200 gulden.

Ook Trijntje Nagel en haar dochter Johanna Koort kregen een ketting en oorijzer. Vermoedelijk zal het hier om twee setjes gegaan zijn en dat zal ook het geval zijn geweest bij Jaepje Nagel en dochter Aeltje.

Aeltje Perk trouwde in 1722 met Jakob Cornelisse Kol uit Ankeveen en ging daar met hem wonen. Ze kregen vier kinderen, waarvan alleen de in 1726 geboren Jan volwassen werd. Jan Kol was een jongen met een goed verstand. Hij ging naar Utrecht en trouwde op twintigjarige leeftijd met Anna Vlaer. Uit het notaris- en kassierskantoor dat hij samen met zijn schoonvader Everard Vlaer had, ontstond het bankierskantoor Vlaer en Kol. Deze bank heeft tot 1977 zelfstandig bestaan en ging toen op in de Amro Bank. Na het overlijden van zijn vader in 1729 was zijn moeder hertrouwd. Ze kreeg nog zes kinderen en stierf eind 1741.

Johanna Koort was al vóór haar nicht getrouwd. Ze trouwde op 1 april 1719 met Johannes (Jan) ten Dam, zoon van schout Wessel ten Dam van 's-Graveland. Het lijkt aannemelijk dat de sieraden een huwelijkscadeau waren. Mogelijk was de verkoop van het huis en grond

Het oorijzer maakte de deel uit van een kap. De Noord-Hollandse kap bestond uit deze onderdelen: linksonder de pol, daarover heen ging zwart geborduurde tussenmuts en vervolgens het oorijzer. Als laatste werd de gazen kap aangebracht, vastgezet met de parelspelden. De onderdelen op deze foto horen bij een kap voor een pop. Uit: M. Havermans-Dikstaal, *Aangekleed gaat uit*.

in 1718 hard nodig om de bruiloft te kunnen betalen. Ze gingen in 's-Graveland wonen, waar zes kinderen geboren werden. Jan volgde zijn vader op als schout van 's-Graveland en werd twee keer door de baljuw aangesteld als schout van Hilversum.¹⁹ In 1760 kwam hij in de plaats van Steven Schuijlenburg, maar dat was van tijdelijke duur, want het jaar daarop werd Jan Hermanni geïnstalleerd. Toen de laatste begin 1765 door de baljuw de laan was uitgestuurd,²⁰ werd Jan ten Dam weer als schout aangesteld. Na protesten van de Hilversumse ingezetenen werd in juni zijn toen 31-jarige zoon Wessel schout van Hilversum. Hij bleef dit tot de oprichting van de Bataafse Republiek in 1795. Jan ten Dam overleed tussen 1771 en 1773. Zijn erven kochten in 1777 de ruïne van een afgebrand huis. Voorheen stond daar nummer 99, het huis dat bijna 60 jaar daarvoor door hun overgrootvader verkocht was en waarmee hun grootmoeder een paar mooie sieraden rijker geworden was.

Noten

1. Streekarchief voor Gooi en Vechtstreek (SAGV), collectie Albertus Perk (CAP), inv.nr. 98.
2. Met dank aan Harry van der Voort voor zijn informatie over diverse in dit artikel voorkomende panden. Zie ook *Eigen Perk* 1997-3, p. 114 over de voorlopers van Het Hof van Holland.
3. SAGV Kortenhoeve, Elbert Mooij, inv.nr. 3026, akte 71, 19-2-1706 en inv.nr. 3030, 25-1-1717.

4. Streekarchief Naarden, Muiden en Bussum (SANMB), Hendrik Thierens, inv.nr. 3730, 11-13, 16.
5. Op 12-10-1756 werd het huis nr. 43 getransporteerd, Verpondingskohier fol. 17.
6. SANMB, Jan Nagtglas, inv.nr. 3741, 9-6-1721.
7. SANMB, Hendrik Thierens, inv.nr. 3730, nr. 17.
8. Deze drossaert, die verantwoordelijk was voor de benoeming van de schout, was Mr. Pieter Anthonij de Huijbert, heere van Cruijninge Rilland en Drossaert en Casteleijn van Muijden, Bailliuw en Dijkgraaf van Holland, hoofdofficier van Weesp, Weespercarspel, Hoogbijlemer &c&c&c (Tierens nr. 12).
9. SAGV, CAP nr. 100 bevat een gedrukte versie van de bepalingen van 15 augustus 1658, 13 januari 1664 (reglement op buurspraak vastgesteld) en de resolutie van 28 oktober 1721.
10. Schema p. 8.
11. SANMB, Jac Hendrick Thierens, inv.nr. 3774 no 24.
12. SANMB, Jan Nagtglas inv.nr. 3748, 13-2-1732.
13. SAGV, Winckler, inv.nr. 1907, no 182, testament dd. 21-10-1726.
14. Zie ook: H.J.Th. van der Voort, 'Het ontstaan en de ontwikkeling van de Gooise Vaart en de haven van Hilversum 1634-1800', *Eigen Perk* 1997/4, p. 156 e.v.
15. SAGV, Winckler, inv.nr. 1906, no 92, testament dd 12-9-1724.
16. SAGV, Winckler, inv.nr. 1906, no 143, dd 9-9-1925.
17. SAGV, De Bruijn van Erckell, inv.nr. 1917, 13-3-1845.
18. *Gens Nostra* jrg. XLIII no.1, januari 1988, Knol/Knollenburg, 'inventaris nalatenschap Gerrit Visser'.
19. SAGV, CAP, inv.nr. 98, aktes dd. 15-8-1760, ondertekend door buurmeester Gijsbert Smit en 28-1-1765, ondertekend door buurmeester Jan Perk.
20. Zie ook *De 's-Gravelandseweg en zijn bewoners*, Hilversum 2005, p. 90.